

ruim een decennium later, *De Tijd* niet de haar toekomstende rol speelde van intellectuele voorhoede in het Nederlands katholicisme maar deze overliet aan *De Volkskrant*, dan is een deel van het antwoord te zoeken in deze uitkomst van de rij van hoofdredactionele conflicten.²⁰

6. Conclusie

Over de lotgevallen van de pers in de jaren '60 is weliswaar al het nodige geschreven, maar nog niet het nodige bestudeerd. Daarom blijven de twee genoemde veronderstellingen ook hypothesen, maar ze laten zich wel toetsen aan de primaire gegevens. De professionalisering van de journalistiek in Nederland is alleen maar sterker geworden. De redactiestaven werden uitgebreid, de toegang tot het beroep via eigen opleiding geregeld. De bladen, die uit de grote persconcentraties van dat decennium zijn voortgekomen, danken hun groei aan het verschijnsel van de kwaliteitskrant. De andere hypothese, die van de opkomst van de vrije meningsvorming ter redactie, is niet alleen in de jaren '60 gestimuleerd maar heeft ook grote weerklank gevonden bij de lezers. De partijgebonden kranten hebben het decennium met zijn opvallende persconcentratie niet of nauwelijks overleefd. De pers kent minder richtinggevende titels, maar ze is er niet kleurlozer op geworden. Ze laat echter op de tegenwoordig schijnbaar verplichte opinie-pagina's grote verschillen van mening toe.

Het is opmerkelijk, hoe van de confessionele media sommige de veranderingen in overtuiging en leesgewoonten hebben doorstaan en andere eraan tenonder zijn gegaan. *De Nieuwe Venloosche Courant* werd het *Dagblad voor Noord-Limburg* en stelde zijn kolommen open voor een vrije meningsvorming. De redactie riskeerde met dat voornemen in 1981 een conflict met het regionale CDA. De weg naar zulk een openheid volgden veel regionale kranten van katholieke signatuur. Op nationaal niveau konden *Trouw* en *De Volkskrant* de onmiskenbare deconfessionalisering doorstaan. In zulke processen was - het kan niet genoeg worden gezegd in deze tijd - niet een of ander marketing-concept de leidraad van een doelbewuste en succesvolle verandering, maar de eigen redactionele besluitvorming; de keuze was uit eigen kring geboren. In dat opzicht zijn bij alle persoonlijke verschillen de beide hoofdredacteurs uit de tijd van de koerswijziging, J.M.M. van der Pluym en J.A.H.J.S. Bruins Slot, vergelijkbaar. De vrijzinnigheid van een eeuw geleden is terugver-

20. Van Vree, op. cit., 199-201.

Ruud Rottier, 'Piet Kerstens: De Tijd vooruit. De hoofdredacteur, die struikelde over de Indonesische kwestie'. In: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18 (1988), 156-172.